

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Bydgoszcz, dnia 20 listopada 2013 r.

Poz. 3447

UCHWAŁA Nr XXVII/235/2013 RADY MIEJSKIEJ w JANOWCU WIELKOPOLSKIM

z dnia 12 listopada 2013 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Janowiec Wielkopolski na lata 2013-2016.

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 oraz art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2013 r. poz. 594, zm. poz. 645) w związku z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.¹⁾) uchwala się, co następuje:

§ 1. Uchwala się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Janowiec Wielkopolski na lata 2013-2016, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Janowca Wielkopolskiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Przewodniczący
Rady Miejskiej
Ryszard Majchrzak

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2004 r. Nr 96, poz. 959 i Nr 238, poz. 2390, Dz.U. z 2006 r. Nr 50, poz. 362 i Nr 126, poz. 875, Dz.U. z 2009 r. Nr 31, poz. 206 i Nr 97, poz. 804, Dz.U. z 2010 r. Nr 75, poz. 474 i Nr 130, poz. 871.

Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr XXVII/235/2013
Rady Miejskiej w Janowcu Wielkopolskim
z dnia 12 listopada 2013 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY JANOWIEC WIELKOPOLSKI NA LATA 2013-2016

CZĘŚĆ I. Wstęp

1. Informacje ogólne o gminie Janowiec Wielkopolski.

Gmina Janowiec Wielkopolski leży w województwie kujawsko-pomorskim i znajdującym się w jego południowo-zachodniej części - powiecie żnińskim. Należąc do typu gmin miejsko-wiejskich, gmina Janowiec Wielkopolski jest jedną ze 144 gmin województwa kujawsko-pomorskiego. Najbliższe otoczenie gminy stanowi gmina Damasławek (od strony północnej), gmina Żnin i Rogowo (od strony wschodniej), gmina Mieleszyn (od strony południowej) oraz gmina Mieścisko (od strony zachodniej). Jednocześnie południowa i zachodnia granica gminy jest granicą województwa kujawsko-pomorskiego.

Ryc. 1. Mapa Gminy Janowiec Wielkopolski (źródło: strona internetowa Starostwa Powiatowego w Żninie, <http://www.znin.pl/mapa/janowiec.php>).

Gmina zajmuje powierzchnię 130,73 km² (co stanowi 13,28% powierzchni powiatu) z czego samo miasto Janowiec Wielkopolski to 3,04 km². Zamieszкана jest przez 9692 osób, z czego 4357 to mieszkańcy Janowca Wielkopolskiego (źródło:). Na gminę Janowiec Wielkopolski składają się (oprócz miasta Janowiec

Wielkopolski) 27 miejscowości wiejskich, wśród których wyróżniają się 22 sołectwa. Teren gminy Janowiec Wielkopolski w 84% stanowią użytki rolne z przewagą gleb dobrych, a tylko w 5% - użytki leśne.

Siedzibą władz gminy jest Janowiec Wielkopolski, jedyne miasto w sieci osadniczej gminy Janowiec Wielkopolski, położony w jej środkowo-zachodniej części, nad rzeką Welną, na skraju historycznej krainy Pałuki. To tu znajduje się Urząd Miejski, jak i ośrodki świadczące usługi dla ludności w zakresie zdrowia, kultury i oświaty oraz przemysłu i handlu. Co roku w Janowcu Wielkopolskim organizowany jest ogólnopolski bieg uliczny im. Tomasza Hopfera.

Herb Janowca Wielkopolskiego przedstawia stojącą na błękitnym tle postać kobiecą. Stoi ona boso, na zielonej murawie, w długiej do ziemi białej, przepasanej paskiem szacie. Na oczach założoną ma białą opaskę, w prawej ręce trzyma wzniesiony złoty miecz, a w lewej – złotą wagę – symbol sprawiedliwości. Flagą gminy jest prostokątny płat tkaniny w kolorach (od góry) białym, żółtym i niebieskim, z herbem gminy umieszczonym pośrodku.

2. Sieć osadnicza gminy Janowiec Wielkopolski.

Miasto: Janowiec Wielkopolski

Wsie:

1. Bielawy,
2. Brudzyń,
3. Chrzanowo,
4. Flantrowo,
5. Gącz,
6. Janowiec-Wieś,
7. Juncewo,
8. Kołdrąb,
9. Laskowo,
10. Miniszewo,
11. Obiecanowo,
12. Ośno,
13. Posługowo,
14. Puzdrowiec,
15. Sarbinowo Drugie,
16. Świątkowo,
17. Tonowo,
18. Welną,
19. Włoszanowo,
20. Wybranowo,
21. Zrazim,
22. Żerniki,
23. Żużoły,

Osady:

1. Brudzyń – Leśniczówka,
2. Dębiec,
3. Dziekszyn,
4. Łapaj,
5. Sarbinowo Drugie,

(źródło: GUS, <http://www.stat.gov.pl/broker/access/definitionTree.jspa>).

3. Ogólna charakterystyka środowiska kulturowo-przyrodniczego miasta i gminy Janowiec Wielkopolski.

Miasto i gmina Janowiec Wielkopolski leżą na terenie historycznych Pałuk. Od najdawniejszych czasów tereny te były zamieszkiwane przez ludność różnych kultur. Wymienić należy okresy wzmożonej działalności człowieka od kultury łużyckiej, poprzez okres wpływów rzymskich, osadnictwo wczesnośredniowieczne, na późnym średniowieczu i czasach nowożytnych kończąc. Pierwszą wzmianką na temat Janowca jest dokument pochodzący z 1295 roku, mówiący o Janowym Młynie. Od XIV wieku miasto było własnością prywatną i należało do przedstawicieli rodów wielkopolskich i pałuckich. W 1682 roku przez Janowiec wiodł szlak zbrojnych rycerzy pod wodzą króla Jana III Sobieskiego, podążających z odsieczą Wiedniowi. Obecny herb miasta przedstawiający Temidę, pochodzi z XVII wieku. W mieście zachował się szereg zabytków m.in.:

późnoklasycystyczny kościół p.w. św. Mikołaja, eklektyczny pałac z II poł. XIX wieku, Ratusz z pocz. XX wieku, Poczta, XVIII-XX- wieczna zabudowa pierzei rynku, kaplica p.w. św. Barbary z poł. XIX wieku i kompleks kolejowy z dworcem z końca XIX wieku.

Na terenie gminy Janowiec zlokalizowane są liczne obiekty zabytkowe, wśród których najstarsze są trzy grodziska wczesnośredniowieczne, położone w miejscowościach: Gącz, Ośno i Kołdrąb. Ważnymi obiektami są: kościół w Żernikach z XV wieku i w Świątkowie z XVIII wieku, a także XIX-wieczne kościoły w miejscowościach: Kołdrąb, Junczewo i poewangelickie w Laskowie i Zrazimiu. Na uwagę zasługują także zespoły podworskie zachowane w miejscowościach: Brudzyń, Gącz, Tonowo, Obiecanowo, Włoszanowo, Świątkowo, Sarbinowo Drugie. W zespołach tych zachowały się dwory z XIX i XX wieku oraz w części zabytkowe parki, z licznym starodrzewem z XIX wieku. Do ciekawszych obiektów na terenie gminy należy neogotycki pałac w Kołdrąbiu, zbudowany w latach 1870-1880. W miejscowości Świątkowo zachowały się zabytkowe domki drewniane z lat 30. XX wieku, zbudowane dla osadników – tzw. „poniatówki”.

Miasto i Gmina Janowiec Wielkopolski szczyli się licznymi pomnikami przyrody. Są to głównie dęby, buki, jesiony i sosna oraz głaz narzutowy położony w parku podworskim w Brudzyniu.

(źródło: strona internetowa Starostwa Powiatowego w Żninie, <http://www.znin.pl>).

4. Słowniczek.

Ilekróć w niniejszym programie jest mowa o:

1. Gminie – rozumie się przez to Gminę Janowiec Wielkopolski;
2. Programie – mowa o Gminnym Programie Opieki nad zabytkami Gminy Janowiec Wielkopolski na lata 2013-2016;
3. Ustawie – należy przez to rozumieć ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.);
4. Konserwatorze (WKZ) – rozumie się przez to Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, Delegaturę w Bydgoszczy;
5. Rejestrze – rozumie się Rejestr zabytków województwa Kujawsko-Pomorskiego;
6. Planie – mowa o miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5. Podstawa prawna i cele opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Cele i priorytety, jakie są wyznaczone w Programie wynikają nie tylko z wymagań ustawowych, ale także podporządkowane są głównemu celowi działań samorządu, czyli osiągnięciu zrównoważonego rozwoju gminy. Ów rozwój prowadzić ma do poprawy jakości życia lokalnej społeczności. Wdrożenie programu wynika z kolei z ustawowych obowiązków władz samorządowych z zakresu kultury i ochrony zabytków, w myśl zapisów ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zmianami). Mówią one, że ochrona zabytków i opieka nad zabytkami jako jedno z zadań własnych gminy, stanowi jeden z elementów „zaspakajania zbiorowych potrzeb wspólnoty”.

Drugim aktem prawnym, w oparciu o który przygotowany jest Program jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.). Artykuł ten stanowi, że obowiązkiem wójta jest konieczność sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami. Program ten – po uprzednim uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków – zostaje przyjęty przez radę gminy i ogłoszony w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Obowiązkiem wójta jest również sporządzanie co 2 lata sprawozdania z realizacji założeń programowych i jego przedstawiania na radzie gminy.

Zgodnie z art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.) celem gminnego programu opieki nad zabytkami jest w szczególności:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

6. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

Akty prawa dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

- a) ogólnopolskie: konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, ustanowiona w 1972 r. w Paryżu - wyróżniająca obszary i obiekty mające „najwyższą powszechną wartość” poprzez wpisanie na „Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO” (podpisana przez Polskę w 1976 r.),
- b) Unii Europejskiej: Traktat z Maastricht podpisany w 1992 r., Rozporządzenie Rady EWG z dnia 9 grudnia 1992 w sprawie wywozu dóbr kultury, Dyrektywa Rady EWG z dnia 15 marca 1993 w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprawionych niezgodnie z prawem z terytorium Państwa Członkowskiego oraz Program Kultura 2000,
- c) krajowe: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku, która stanowi, że ochrona zabytków należy do konstytucyjnych obowiązków zarówno państwa, jak i każdego obywatela; Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późn. zm.), która jako główny akt prawny regulujący zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce, uwzględnia podział na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.

Art. 3. ustawy wyjaśnia pojęcia, a do niniejszego opracowania najważniejsze z nich są:

- zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową; gdzie zabytek nieruchomy to nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, a zabytek ruchomy – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych;
- zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na swoją formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

Art. 4. Ustawy stanowi, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu kontrolę stanu i przeznaczenia zabytków oraz podejmowanie prawne i finansowe czynności sprzyjających utrzymaniu dobrostanu zabytków; art. 5 mówi, że opiekę nad zabytkiem sprasowują właściciele lub posiadacze zabytków, którzy zostali zobligowani do dbałości o obiekty i obszary zabytkowe poprzez ich właściwe wykorzystywanie, zabezpieczanie, a także ich popularyzację; art. 6 stanowi, że ochronie i opiece podlegają: zabytki nieruchome będące w szczególności krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, obiektami techniki, zabytki ruchome będące, np. dziełami sztuki i pamiątkami historycznymi, zabytki archeologiczne, jak również podlegające ochronie nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy danego miejsca; art. 7 określa cztery prawne formy ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego; art. 16 ust. 1 mówi o możliwości utworzenia parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania charakterystycznych dla miejscowej tradycji budowlanej obiektami na podstawie uchwały rady gminy (po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków); art. 17 stanowi o możliwości ustanowienia ograniczeń na terenie parku kulturowego w sprawach dotyczących działalności w nich prowadzonych, która nie służy dobrostanowi chronionych prawem obiektów; art. 18 wskazuje konieczność uwzględnienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w strategii, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego; art. 19 mówi, że we wspomnianych dokumentach w szczególności należy uwzględnić ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru, ich otoczenia, zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji

zabytków, parków kulturowych; nakłada na gminy obowiązek włączenia ustaleń gminnego programu opieki nad zabytkami do wspomnianego studium i planu; art. 20 mówi, iż wszelkie projekty i zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego należy uwzględniać z wojewódzkim konserwatorem zabytków; art. 21 stanowi, że podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami dla gmin jest ewidencja zabytków, a art. 22 nakłada na wójta obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu danej gminy; art. 89 precyzuje organy ochrony zabytków, czyli Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, jak i wojewódzki konserwator zabytków wykonujący zadania i kompetencje w tym zakresie – wojewody.

Inne akty powiązane traktujące o ochronie i opiece nad zabytkami.

1. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.).
3. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity DZ.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.).
4. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880 z późn. zm.),
5. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity DZ.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.).
6. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2001 Nr 13, poz. 123 z późn. zm.).
7. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).
8. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.), określająca szczegółowo zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach.
9. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.).
10. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.), której przepisy regulują ochronę materiałów archiwalnych.

CZĘŚĆ II.

Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy:
 - a) statut gminy:

Statut Gminy Janowiec Wielkopolski, uchwalony został uchwałą nr V/55/03 Rady Miejskiej w Janowcu Wielkopolskim z dnia 28 kwietnia 2003 roku, wraz z późniejszymi zmianami. Powiązania statutu z programem w zakresie uchwalenia programu, uchwalania budżetu (środków na ochronę zabytków) na kolejne lata oraz zasad dostępu do programu przez obywateli.,
 - b) strategia rozwoju:

Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta i Gminy Janowiec Wielkopolski na lata 2012-2022 uchwalona została uchwałą nr XII/94/2012 z dnia 2 marca 2012 roku. Powiązanie Strategii Rozwoju z Programem w działach:

Analiza SWOT:

 - III strefa przestrzenno-środowiskowa – mocne strony – „bogactwo przyrodnicze” (s. 67).
 - IV strefa społeczna – szanse – „promocja dorobku kulturowego i tradycji regionalnych” (s. 68).

Sfera infrastrukturalna:

 - cel operacyjny 5 – rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej (s. 73).

Sfera gospodarcza

 - cel operacyjny 4 – tworzenie warunków do lepszego wykorzystania możliwości turystycznych, przyczyniających się do rozwoju gospodarczego gminy (s. 75).
 - c) plan zagospodarowania przestrzennego:

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Janowiec Wielkopolski, uchwalony został uchwałą nr XXIX/246/10 Rady Miejskiej w Janowcu Wielkopolskim z dnia 24 marca 2010 roku. Powiązanie Programu ze Studium Uwarunkowań w zakresie :

 - uwarunkowań wynikających z wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (p. 3.3. s. 25-26),

- uwarunkowań wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (p. 4, s. 26-31),
- kierunków zagospodarowania obszarów ochrony środowiska i jego zasobów, przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk (p. 3, s. 60-62),
- kierunków zagospodarowania obszarów chronionych dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (p. 4, s. 62-64).

2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu zachowania dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

a) miasto Janowiec Wielkopolski:

Na terenie miasta znajduje się ponad 130 obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków. W mieście przeważa zabudowa z XIX/XX wieku. Najwięcej obiektów to budynki mieszkalne, kamienice czynszowe, budynki gospodarcze. Do najważniejszych zabytków Janowca należy zaliczyć kościół p. w. św. Mikołaja i kaplicę p. w. św. Barbary, kamienice na rynku (obecnie pl. Wolności), pałac, ratusz, pocztę, zespół stacji kolejowej, zespół młyna. Stan części obiektów opisany jest w kolejnych punktach. Pozostałe zachowane są w różnych stanach w zależności od właściciela/użytkownika obiektu. Przy ewentualnych remontach i adaptacjach należy pamiętać o zachowaniu wystroju elewacji, w celu zachowania oryginalności zabytku.,

b) kościoły:

- katolickie:

Najstarszym kościołem na terenie gminy jest gotycki kościół w Żernikach z XV wieku, zachowany w stanie dobrym lecz jego stan będzie się pogarszał z uwagi na brak bieżącej konserwacji i pielęgnacji. Drewniany kościół w Świątkowie z XVIII wieku zachowany jest w stanie bardzo dobrym, z zadbaną okolicą. W Janowcu znajduje się kościół parafialny p. w. św. Mikołaja z I poł. XIX wieku. Zachowany w stanie dobrym, wymagający prac konserwatorskich które są sukcesywnie przeprowadzane. Na cmentarzu parafialnym znajduje się kaplica p. w. św. Barbary z połowy XIX wieku. Zachowana w stanie dobrym, wymagająca bieżących prac konserwatorskich elementów wyposażenia i prac remontowych obejmujących elewację zewnętrzną-frontową. Kościoły w Kołdrąbii i Juncewie zbudowane w stylu neogotyckim pod koniec XIX wieku, zachowane są w stanie dobrym.,

- ewangelickie (poewangelickie):

Zbudowane z cegły w stylu neogotyckim pod koniec XIX wieku, zlokalizowane w miejscowościach Laskowo i Zrazim. Kościół w Laskowie jest obecnie użytkowany jako filialny parafii w Łopienniu. Mniej „szczęścia” miał kościół w Zrazimiu, który wymaga pilnych prac zabezpieczających i remontowych.,

c) zespoły dworsko-parkowe i pałacowo-parkowe:

W gminie Janowiec znajduje się dziesięć zespołów dworsko-parkowych i jeden zespół pałacowo-parkowy. Zespoły dworsko-parkowe z zachowanym dworem i parkiem to: Brudzyń, Tonowo, Sarbinowo Drugie, Gącz, Laskowo. Przy dworach w miejscowościach Puzdrowiec, Włoszanowo i Ošno, park nie zachował się. Natomiast w Świątkowie zachował się sam park bez budynku dworu. W Obiecanowie zachował się park i dworek zastępczy (oficyna), dwór stojący pierwotnie w parku nie zachował się. W Kołdrąbii zachował się zespół pałacowo-parkowy z pozostałościami parku. W najlepszym stanie znajdują się dwory w Brudzyniu i Tonowie. Dwory w Laskowie i Obiecanowie są aktualnie restaurowane. Pozostałe wymagają prac remontowych w obrębie elewacji i/lub dachów. Parki są w większości pozbawione dużej liczby dawnego drzewostanu. Brak opieki i zaniechanie nowych nasadzeń spowodował zupełny zanik niektórych z nich.

d) stanowiska archeologiczne:

Na terenie gminy znajduje się 618 stanowisk archeologicznych, zlokalizowanych w ramach programu Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Stanowiska znajdują się głównie wzdłuż cieków wodnych rzek i jezior w sołectwach: Bielawy, Brudzyń, Flantrowo, Gącz, Janowiec-Wieś, Kołdrąb, Poślugowo, Włoszanowo, Wybranowo, Zrazim i Żerniki.

Na terenie gminy znajdują się trzy grodziska wczesnośredniowieczne, w miejscowościach Gącz, Kołdrąb-Kopiec, Ošno. Formą ochrony tych stanowisk są wpisy do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego i gminnej ewidencji zabytków. Stanowiska archeologiczne wpisane do Rejestru zachowane są w stanie dobrym, bez wyraźnych zagrożeń, także inwestycyjnych.

e) cmentarze:

- katolickie parafialne:

Pierwotnie cmentarze zlokalizowane były w najbliższym otoczeniu kościoła (tzw. przykościelne). Relikty tych założeń z pojedynczymi nagrobkami znajdują się w Świątkowie (nagrobek dawnego właściciela), Kołdrąbii i Juncewie (grobowce rodziny Guttrych i Bułakowskich). Innym typem cmentarzy są cmentarze parafialne zlokalizowane poza miejscowością.

Cmentarz parafialny w Świątkowie założony został pod koniec XIX wieku, zlokalizowany przy drodze Świątkowo-Juncewo, z zachowanymi nagrobkami z początku XX wieku i nagrobkiem-pomnikiem Wiktora Ciężkiego, powstańca wielkopolskiego. Kolejnym cmentarzem z zachowanymi zabytkowymi nagrobkami jest cmentarz w Kołdrabiu, z pomnikiem ku czci powstańców wielkopolskich i nagrobkiem o bogatej formie z początku XX wieku. Na cmentarzu parafialnym w Żernikach znajdują się grobowce rodzin Czajkowskich i Grzybowskich. Na cmentarzu parafialnym w Janowcu, zlokalizowanym na ulicy Gnieźnieńskiej, zachowana jest kaplica p. w. św. Barbary, zabytkowe ogrodzenie, nagrobki z pocz. XX wieku i grobowiec rodzimy Moszczeńskich.

Zabytkowe grobowce w większości zachowane są w stanie dobrym, choć brak im bieżącej pielęgnacji lub wymagają drobnych prac konserwatorsko-restauratorskich. Nagrobki zachowane są w gorszym stanie i należało by rozważyć uregulowanie ich statusu prawnego i podjęcia kroków zmierzających do zachowania obiektów. W stanie bardzo dobrym zachowane są pomniki-miejsca pamięci narodowej, związane z Powstaniem Wielkopolskim.,

- ewangelickie:

Na terenie gminy znajdują się także cmentarze ewangelickie, położone w miejscowościach: Świątkowo, Gącz, Wełna, Tonowo, Laskowo, Janowiec Wielkopolski, Zrazim, Żużoły. Cztery z nich (Gącz, Tonowo, Wełna, Zrazim) z uwagi na częściowe zachowanie nagrobków i zabytkowej zieleni wpisane zostały do gminnej ewidencji zabytków i przeznaczone są do rewitalizacji. Reszta cmentarzy zachowała się szczątkowo lub w ogóle nie istnieją.,

- choleryczne:

Zachowane są fragmentarycznie, w miejscowościach Brudzyń, Bielawy, Janowiec (częściowo cmentarz parafialny na ulicy Gnieźnieńskiej). Cmentarz w Brudzyniu, zlokalizowany, na skraju lasu, przy dawnej drodze z Janowca Wielkopolskiego do Brudzynia z zachowaną kapliczką, wyremontowaną w ostatnich latach. Cmentarz w Bielawach, najprawdopodobniej choleryczny, zlokalizowany przy drodze gruntowej z Bielaw do Gącza, z zachowanym drewnianym krzyżem z końca XIX wieku, o dużych walorach zabytkowych. Cmentarze w Brudzyniu i Bielawach wpisane są do gminnej ewidencji zabytków i przeznaczone do rewitalizacji.,

f) zabytki kolejnictwa:

Zlokalizowane są wzdłuż nieczynnej linii kolejowej Nakło-Gniezno. Zespoły obiektów kolejowych znajdują się w Janowcu Wielkopolskim i Gączu. Zbudowane zostały w stylu neogotyckim pod koniec XIX wieku. Składają się z budynku dworca, toalet, budynków mieszkalnych, gospodarczych i dodatkowo w Janowcu Wielkopolskim – nastawni i wieży ciśnień. W Gączu obiekty kolejowe zachowane są w stanie dobrym z uwagi na ciągłe użytkowanie (funkcja mieszkalna). Zabezpieczenia wymaga jedynie budynek toalet dworcowych. W Janowcu Wielkopolskim pilnego zabezpieczenia wymagają nastawni i wieża ciśnień oraz bieżącej kontroli budynek dworca i toalet. W stanie dobrym zachowane są obiekty z funkcją mieszkalną wraz z budynkami gospodarczymi. Zachowanie wszystkich obiektów jest konieczne w celu zachowania zespołu w całości i ważne w przypadku wykorzystaniu obiektów w przyszłości.,

g) budynki mieszkalne i gospodarce:

Zlokalizowane są na terenie całej gminy, budynki o dzisiejszej funkcji mieszkalnej i gospodarczej (dawniej szkoły, poczty, budynki mieszkalne i gospodarce). Obiekty te zachowane są w różnych stanach w zależności od użytkownika/właściciela obiektu.,

h) kapliczki:

Obiekty najstarsze zachowane są w formie cokołów. Kapliczka w Obiecanowie została odrestaurowana w 2011 roku i wymaga tylko bieżącej pielęgnacji. Cokół w Juncewie zachowany w stanie szczątkowym – wymaga pilnych prac konserwatorskich. Kapliczki zachowane w pełnej formie zlokalizowane są w Miniszewie, Sarbinowie i Świątkowie, w stanie dobrym, dzięki bieżącej pielęgnacji mieszkańców.

3. Strefy ochrony konserwatorskiej na terenie gminy:

a) Strefa „A” pełnej ochrony konserwatorskiej – obejmująca zespoły i obiekty:

- zespół urbanistyczny miasta Janowiec Wlkp.,
- zespół kościoła parafialnego p.w. Narodzenia NMP we wsi Żerniki,
- zespół dworsko-parkowy we wsi Sarbinowo,
- zespół kościoła parafialnego p.w. św. Małgorzaty we wsi Juncewo,
- zespół dworsko-parkowy we wsi Laskowo,
- kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP we wsi Laskowo,
- zespół kościoła parafialnego p.w. św. Trójcy we wsi Świątkowo,
- zespół dworsko-parkowy we wsi Świątkowo,

- zespół dworsko-parkowy we wsi Tonowo,
 - zespół dworsko-parkowy we wsi Brudzyń,
 - zespół dworsko-parkowy we wsi Obiecanowo,
 - zespół pałacowo-parkowy we wsi Kołdrąb,
 - zespół kościoła parafialnego pw. św. Jana Chrzciciela we wsi Kołdrąb,
 - zespół dworsko-parkowy we wsi Włoszanowo,
- b) Strefa „B” ochrony konserwatorskiej – obejmująca zespoły i obiekty:
- zespół urbanistyczny miasta Janowiec Wlkp.,
 - cmentarz parafialny z kaplicą Św. Barbary w Janowcu Wlkp.,
 - cmentarz ewangelicki w Janowcu Wlkp.,
 - cmentarz żydowski w Janowcu Wlkp.,
 - zespół wiejski we wsi Żerniki,
 - cmentarz parafialny we wsi Żerniki,
 - zespół dworsko-parkowy z folwarkiem we wsi Puzdrowiec,
 - cmentarz ewangelicki we wsi Wełna,
 - cmentarz parafialny we wsi Juncewo,
 - dawna szkoła ewangelicka we wsi Laskowo,
 - zespół dworsko-parkowy z folwarkiem we wsi Gącz,
 - cmentarz ewangelicki we wsi Gącz,
 - zespół dworsko-parkowy we wsi Chrzanowo,
 - zespół folwarczny z dworem we wsi Ośno,
 - zespół folwarczny z gorzelnią we wsi Świątkowo,
 - zespół wiejski w tym budynki mieszkalne pracowników folwarku we wsi Świątkowo,
 - cmentarz parafialny we wsi Świątkowo,
 - zespół wiejski z pozostałościami zespołu folwarcznego we wsi Tonowo,
 - cmentarz ewangelicki we wsi Tonowo,
 - zespół folwarczny we wsi Brudzyń,
 - folwark i kolonia mieszkaniowa we wsi Obiecanowo,
 - zespół wiejski we wsi Kołdrąb,
 - cmentarz parafialny we wsi Kołdrąb,
 - zespół folwarczny z kolonią mieszkaniową we wsi Włoszanowo,
- c) Strefa „E” i „K” ochrony ekspozycji i krajobrazu:
- zespół dworsko-parkowy w Tonowie,
 - zespół wiejski w Żernikach,
- d) Strefa „AW” ścisłej ochrony archeologicznej:
- grodzisko we wsi Gącz,
 - grodzisko we wsi Kołdrąb,
 - grodzisko we wsi Ośno,
- e) Strefa „W” ochrony archeologicznej:
- Obejmuje stanowiska i zespoły stanowisk archeologicznych, znajdujące się głównie wzdłuż cieków wodnych rzek i jezior w sołectwach: Bielawy, Brudzyń, Flantrowo, Gącz, Janowiec-Wieś, Kołdrąb, Posługowo, Włoszanowo, Wybranowo, Zrazim i Żerniki.
(źródło: Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Miasta i Gminy Janowiec Wielkopolski na lata 2012-2022).
4. Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków.
- Brudzyń
- zespół dworski, XIX/XX, nr rej.: A/1433 (166/A) z 15.06.1985:
 - dwór, 1912
 - park, k. XIX
 - magazyn, 1870, 1923
 - chlewnia, 1880
 - stajnia, 1880
 - stodoła, 1910
 - obora, 1910
 - wozownia, 1910
- Kołdrąb
- kościół p.w. św. Jana Chrzciciela, 1891-1893, nr rej.: A/799 z 5.07.1991

- pałac, 1870-1880, nr rej.: A/1017 z 11.12.1991
Laskowo
- zespół dworski, 1810, nr rej.: A/1073 (A/425/1-2) z 21.10.1994:
 - dwór
 - park, XIX
 Sarbinowo Drugie
- zespół dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: A/1188 (151/A) z 15.06.1985:
 - dwór
 - park
 Świątkowo
- kościół par. p.w. Świętej Trójcy, drewn., XVIII, nr rej.: A/869 (AK I 11a/283/33) z 14.03.1933
- park dworski, pocz. XX, nr rej.: A/1317 (174/A) z 5.06.1985
Tonowo
- zespół dworski, 1 poł. XIX, nr rej.: A/1062 (A/456/1-2) z 11.10.1995:
 - dwór, 2 ćw. XIX
 - park, XIX
 Włoszanowo
- spichrz na d. folwarku, ob. budynek administracyjny, 1902, po 1980, nr rej.: A/1150 (150/A) z 15.06.1985
Zrazim
- zespół kościoła ewangelickiego, 1892, nr rej.: A/876 (A/479/1-3) z 30.12.1996:
 - kościół
 - pastorówka
 - park, k. XIX
 Żerniki
- kościół par. p.w. Narodzenia NMP, XVIII, nr rej.: A/870 (Ak-I-11a/284/33) z 14.03.1933
(źródło: <http://www.torun.wkz.gov.pl> , www.nid.pl).

5. Opis miejscowości i wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

BIELAWY

Wieś położona między Janowcem Wielkopolskim a Miniszewem. Pod koniec XIX wieku obejmowała 1435 morgów ziemi, mieszkało w niej 10 mieszkańców w 9 domach. Wieś była własnością Szymańskiego. Dziś w miejscowości zachowała się szkoła z końca XIX wieku. Przy drodze gruntowej z Bielaw do Gącza, po lewej stronie znajduje się cmentarz, najprawdopodobniej choleryczny, z zachowanym drewnianym krzyżem z końca XIX wieku.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- szkoła z zabudowaniami gospodarczymi,
- budynek mieszkalny nr 7,
- cmentarz choleryczny (?).

BRUDZYŃ

Wieś wymieniana w 1579 roku jako szlachecka, od końca XVIII wieku aż do 1939 roku znajdowała się w posiadaniu Moszczeńskich. Dwór, obecnie stanowiący własność prywatną, został zbudowany w 1912 roku. Jest to budynek murowany i otynkowany, piętrowy, z dachem czterosпадowym. Po bokach, w elewacji frontowej posiada ryzality, a między nimi – ganek zamknięty tarasem. Od dworu rozciąga się park krajobrazowy z końca XIX wieku z okazami starych dębów, pięknym platanem i imponującym głazem narzutowym. W zespole dworskim zachowały się częściowo przekształcone zabudowania gospodarcze. W centrum wsi znajduje się szkoła z końca XIX wieku z budynkiem gospodarczym. Przy dawnej drodze z Brudzynia do Janowca zlokalizowany jest cmentarz choleryczny z kapliczką.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- dwór - wpis do rejestru zabytków nr A/1433 (166/A),
- park krajobrazowy - wpis do rejestru zabytków nr A/1433 (166/A),
- magazyn zbożowy - wpis do rejestru zabytków nr A/1433 (166/A),
- szkoła z budynkiem gospodarczym,
- budynek mieszkalny nr 33 z zabudowaniami gospodarczymi,
- cmentarz choleryczny.

CHRZANOWO

Wieś położona na północny wschód od Janowca Wielkopolskiego, przy drodze Żerniki-Junczewo. W XV wieku Chrzanowo należało do Żernickich, a w XVIII wieku do Stanisława Puchalskiego. W XIX wieku

występuje pod nazwą Marienfeld. W miejscowości zachował się budynek rządcówki, szkoła wraz z zabudowaniami oraz budynki mieszkalne z początku XX wieku.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- szkoła z budynkiem gospodarczym,
- rządcówka z budynkiem gospodarczym,
- budynek mieszkalny nr 12,
- budynek mieszkalny nr 15.

GĄCZ

Miejscowość położona na południe od Janowca Wielkopolskiego, przy nieczynnej linii kolejowej nr 281 Nakło-Gniezno. Na zachodnim krańcu wsi, przy brzegu jeziora Łopienna, zlokalizowane jest grodzisko wczesnośredniowieczne. W źródłach pisanych Gącz pojawia się dopiero w XV wieku z informacjami o stojącym we wsi kościele parafialnym. W XVI wieku parafię przeniesiono do Łopienna, a kościół w Gączu stał się kościołem filialnym. Pod koniec XIX wieku we wsi zbudowano stację kolejową wraz z infrastrukturą (budynkiem dla pracowników kolei i toaletami dworcowymi). W czasie Powstania Wielkopolskiego, powstańcy właśnie w Gączu odbili kolejowy transport wojskowy. Do dziś w miejscowości zachował się dwór z zabudowaniami folwarcznymi, pozostałości parku oraz zespół dworca kolejowego. Budynek dworu pochodzi z końca XIX wieku. Budynek nakryty jest dwuspadowym dachem, w jego elewacji frontowej znajduje się ryzalit z werandą, a nad nią wystawka z frontonem. Przy drodze z Gącza do Osna znajduje się cmentarz ewangelicki z częściowo zachowanymi nagrobkami.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- budynek mieszkalny pracowników kolei,
- budynek dworca kolejowego z zabudowaniami,
- toalety dworcowe,
- rządcówka z budynkiem gospodarczym,
- dwór,
- pozostałości parku krajobrazowego,
- remiza strażacka,
- budynek mieszkalny nr 28 (34),
- budynek mieszkalny nr 37,
- stanowisko archeologiczne – grodzisko wczesnośredniowieczne (wpis do rejestru zabytków nr C/121),
- cmentarz ewangelicki.

JANOWIEC WIELKOPOLSKI

Pierwszym znanym źródłem pisanim, potwierdzającym istnienie Janowca, jest dokument wystawiony przez księcia wielkopolskiego Przemysła II, na mocy którego nadaje on rycerzowi Wojciechowi, synowi Jana, prawo lokacyjne na prawie niemieckim do Janowego Młyna (jak wówczas zwany był Janowiec). Dokument pochodzi z 1295 roku. Miasto od XIV wieku było własnością prywatną licznych rodów wielkopolskich i pałuckich, od XV – Leszczyków. Tędy właśnie król Jan III Sobieski w 1682 roku podążył na odsiecz Wiednia. Także z końca XVII wieku pochodzi herb miasta. Przedstawia on Temidę – grecką boginię sprawiedliwości i praw, która patronowała licznym zrywom wyzwolęnczym mieszkańców Janowca Wielkopolskiego, jak na przykład podczas powstania 1848 roku, czy później – w Powstaniu Wielkopolskim w latach 1918/1919, gdy Janowiec stał się jednym z centrów powstania. Rozwojowi miasta sprzyjał rozwój szlaków lądowych, co zaprocentowało prężną wymianą handlową i licznym osadnictwem. W XV wieku dominantą w krajobrazie miejskim Janowca był drewniany kościół, a na ówczesny układ urbanistyczny składały się dwa place – targowy, czyli rynek oraz plac kościelny. Zabudowa skupiała się wzdłuż szlaku gnieźnieńskiego, który w XVI lub XVII wieku zmienił swój przebieg (zgodnie z obecną ul. Gnieźnieńską). Pierwotnie znajdujący się przy kościele cmentarz, w wieku XVIII przeniesiono poza miasto. Czasy świetności Janowca przerwały liczne wojny: ze Szwecją, wojna północna, wojna domowa) i zahamowały dalszy jego rozwój przestrzenny. Budownictwo parterowe drewniane dominowało jeszcze do lat 30. XIX wieku, ale zaczęło być wypierane przez obiekty z konstrukcji ryglowej wypełnionej surową cegłą (tzw. pruski mur). W 1887 roku ukończono budowę dworca kolejowego i otwarto linię kolejową łączącą Gniezno z Nakłem, co spowodowało ożywienie gospodarcze. Wraz z nowymi modami zmienił się charakter zabudowy miasta. Na początku XX wieku zaczęły pojawiać się okazałe budynki o cechach eklektycznych i secesyjnych, które możemy podziwiać do dziś.

Ryc. 2. Janowiec i okolice w XIX wieku - wycinek mapy Reymann'a z około 1876 roku (źródło: Reymann's Special-Karte, arkusz 79 – Gnesen)

Późnoklasycystyczny kościół parafialny p.w. św. Mikołaja, stojący w pierzei wschodniej prostokątnego rynku, obfituje w liczne zabytki ruchome. Parafia została założona ok. 1255, jednak obecny kościół został zbudowany w 1840 roku. W latach 1922-1924 staraniem miejscowego proboszcza – Teodora Noake – kościół rozbudowano dodając transept, wieże i apsydy przy prezbiterium. Budynek kościoła jest murowany z cegły, otynkowany, na rzucie krzyża. Posiada krótkie prezbiterium zamknięte półkolistą apsydą. Dwie kwadratowe wieże znajdują się w narożnikach transeptu i nawy. Dachy kościoła są dwuspadowe, kryte dachówką. Ołtarz główny kościoła jest neobarokowy (1840), z obrazem św. Mikołaja pośrodku. Ołtarz boczny w nawie północnej - barokowy, pochodzi z 3 ćw. wieku XVII - cechuje się bogatą dekoracją kolumn. Centralny obraz ołtarza przedstawia św. Józefa z Dzieciątkiem (poł. XVII w.). Ambona z elementami regencyjnymi pochodzi z ok. 1730 roku. Na parapecie, w płycinach znajdują się litografie przedstawiające Ukrzyżowanie, Matkę Boską z Dzieciątkiem i św. Józefem, a na baldachimie znajduje się rzeźba pelikana. Prospekt organowy jest neobarokowy (poł. XIX w.). Fotel celebransa, dwa klęczniki, dwa konfesjonały i ławki, a także krzyż procesyjny i krucyfiks ołtarzowy pochodzą z czasów budowy kościoła (1840 r.). Ponadto w kościele znajduje się neogotycki pulpit (II poł. XIX w.), neobarokowa monstrancja, barokowe i neobarokowe kielichy.

Kolejnym godnym omówienia zabytkiem Janowca Wielkopolskiego jest kaplica cmentarna p.w. św. Barbary, usytuowana w zachodniej części cmentarza parafialnego, zbudowana na miejscu starszej w 1853 roku. Jest to obiekt drewniany, o konstrukcji szkieletowej, obmurowany cegłą i otynkowany w XX wieku (z wyjątkiem ściany zachodniej). Krótkie prezbiterium zamknięte jest prostą ścianą. W tarczy znajduje się profilowana belka z napisem „Z STAREGO KOŚCIOŁA Ś. BARBARY TA KAPLICA BUDOWANA ZA OFIARĘ PARAFIAN 1684 JANOWCA I OBCYCHDOBROCZYŃCÓW ROK 1853”, a na niej - rzeźbiona grupa postawiona wtórnie, przedstawiająca: pośrodku krucyfiks, a po bokach śś. Dorotę i nierozpoznaną niewiastę. Obie rzeźby pochodzą z II poł. XV wieku. Chór muzyczny wsparty jest na czterech słupach, z których dwa stanowią podbudowę wieżyczki. Elewacja zewnętrzna frontowa zbudowana jest w konstrukcji szkieletowej, wtórnie otynkowana, przechodząca w drewnianą więźbę, wtórnie pokrytą blachą. Dach korpusu jest dwuspadowy, również wtórnie kryty blachą. W kaplicy znajduje się barokowy ołtarz z końca XVII wieku, restaurowany w 1914 roku, z wystrojem architektonicznym, z mensą sarkofagową, kręconymi kolumnami i bramkami po bokach. Po bokach mensy ustawione są rzeźby św. Mikołaja i niezidentyfikowanego świętego z XVIII wieku. W polu środkowym znajduje się obraz św. Barbary, barokowy z II poł. XVII wieku. W kaplicy obecne są także liczne sakralne zabytki ruchome takie jak: Obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z XIX wieku,

obraz epitafijny z przedstawieniem klęczących dzieci, namalowany po 1672 roku, cynowy krzyż ołtarzowy z XVIII/XIX wieku oraz jedenaście plaketek wotywnych przynależnych do obrazu św. Barbary.

W podobnym okresie co kościół, został wybudowany pałac (1835 – 40), a następnie przebudowany w 1870 i 1924 roku. Reprezentuje styl późnoklasycystyczny. Elewacje pałacu ozdobione są detalem architektonicznym w postaci gzymsów, ozdobnych obramień okien, przyczółków i boniowanych narożników. Pozostałości parku z XIX i XX wieku stanowią większą część Parku Miejskiego w Janowcu Wielkopolskim.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- ul. 3 Maja:
szkoła oraz budynki mieszkalne - nr 2, 4 (kamienica czynszowa), 5, 6, 10, 11, 13 i 15, 14, 16, 18, 20, 23, 24, 25, 27,
 - ul. 22 Stycznia:
budynki mieszkalne, często z funkcją handlową – nr 1, 2, 5 (kamienica czynszowa), 7, 8, 9, 10, 14 oraz magazyny na zapleczu tego budynku,
 - ul. Dworcowa:
budynki mieszkalne, często z funkcją handlową – nr 5, 8, 9, 13 z magazynami, 14 (kamienica czynszowa), 18, 22, 24,
 - ul. Gnieźnieńska:
pocztą, ratusz, budynki mieszkalne – nr 4 (kamienica czynszowa), 5 z zabudowaniami gospodarczymi, 6, 17, budynek przemysłowy nr 14, młyn, kaplica p.w. św. Barbary, cmentarz parafialny, grobowiec Moszczeńskich,
 - ul. Kościuszki:
budynki mieszkalne – nr 1, 3, 5, 9, 13, 21, 23, 25,
 - ul. Krótka:
budynek mieszkalny nr 2,
 - ul. Młyńska:
budynek stacyjny nr 1, młyn z zespołem zabudowań, budynki mieszkalne – nr 1a, 4, 5, cmentarz ewangelicki,
 - ul. Nowa:
budynek stacyjny i cmentarz żydowski,
 - ul. Ogrodowa:
budynki mieszkalne – nr 3, 9, 10, 11, 12,
 - ul. Parkowa:
budynki mieszkalne – nr: 4, 6, 7, 8,
 - Plac Wolności:
kościół, kamienice czynszowe, często z funkcją handlową – nr 1, 3, 5, 8, 9, 11, 12, 13, 16, 17, 23, budynki mieszkalne, często z funkcją handlową – nr 2, 18, 19, 24, bank ludowy oraz plebania,
 - ul. Powstańców Wielkopolskich:
dworzec kolejowy z infrastrukturą, budynki dla pracowników kolei z zabudowaniami gospodarczymi – nr 3, 5, 7, 22, nastawnia, barak kolejowy, kolejowa wodociągowa wieża ciśnień, schron przy wieży ciśnień, budynki mieszkalne – nr 6, 8, 10, 12, 20, 26 (kamienica czynszowa),
 - ul. Półwiejska:
budynek mieszkalny nr 2,
 - ul. Strzelecka:
budynek mieszkalny nr 14 a,
 - ul. Szkolna:
budynki mieszkalne – nr 1 z budynkiem gospodarczym, 3, 5, pałac, wójtostwo,
 - ul. Śniadeckich:
budynki mieszkalne – nr 2, 4, 5, 7 (kamienica czynszowa), 9 z budynkiem gospodarczym,
 - ul. Tysiąclecia:
budynek mieszkalny nr 44.
- JANOWIEC - WIEŚ
- Miejscowość zlokalizowana przy wschodniej granicy administracyjnej Janowca Wielkopolskiego. W okresie II RP występuje w źródłach jako Janowiec Wschód, a w okresie II wojny światowej – Janowitz-Ost.
- Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:
- budynek mieszkalny nr 13.

JUNCEWO

Wieś położona w północnej części gminy, przy drodze Żnin - Wągrowiec, dawniej zwana „Opole”. Wzmiankowana w 1136 roku jako własność arcybiskupów gnieźnieńskich.

We wsi znajduje się zabytkowy kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty. Parafię erygowano w XIII w. Wcześniej kościół wzmiankowany był w 1639 roku jako drewniany z kaplicą, po nim wzniesiono kolejny w 1687 roku, staraniem proboszcza Grzegorza Cichowicza. Obecny kościół pochodzi z lat 1885-86. Zbudowany w stylu neogotyckim, jest orientowany, murowany z cegły, jednonawowy, z wydzielonym wielobocznym prezbiterium. Jego wystrój jest neobarokowy, jednolity z końca XIX wieku.

Na nieczynnym obecnie cmentarzu przy kościele znajduje się kaplica z II poł. XX wieku oraz godne uwagi dwa mauzolea z II poł. XIX wieku. Najstarszy istniejący nagrobek - Aleksandra Guttry'ego, uczestnika powstań narodowych, komisarza Rządu Narodowego, autora słynnego pamiętnika - pochodzi z 1891 roku.

W miejscowości zachowały się także budynki mieszkalne głównie z początku XX wieku, szkoła ewangelicka z zabudowaniami gospodarczymi z końca XIX wieku.

W centrum wsi znajdują się relikty kapliczki z 1895 roku, w postaci szczątkowo zachowanego cokołu.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- kościół parafialny,
- grobowiec rodziny Guttrych,
- grobowiec rodziny Bułakowskich,
- budynek mieszkalny nr 3,
- budynek mieszkalny nr 8,
- budynek mieszkalny nr 9,
- budynek mieszkalny nr 10,
- budynek mieszkalny nr 11,
- budynek mieszkalny nr 23 z piekarnią,
- szkoła ewangelicka z budynkiem gospodarczym,
- kapliczka przydrożna,
- plebania,
- budynek mieszkalny nr 64,
- budynek mieszkalny nr 80.

KOŁDRĄB

Wieś położona przy drodze z Janowca Wielkopolskiego do Rogowa, nad Jeziorem Kołdrąbskim. W pobliżu wsi znajduje się grodzisko wczesnośredniowieczne z pozostałościami wałów. Od XIII wieku wieś stanowiła własność Zarembów (w 1326 roku właścicielem wsi i patronem pobliskiego kościoła był Benyamin de Coldromb herbu Zareba), w XV wieku – Leszcyców, a w końcu XIX wieku – Antoniego Zawadzkiego.

Na wysokiej skarpie ze wspaniałym widokiem na jezioro stoi pałac neogotycki wzniesiony zapewne przez Zawadzkich w latach około 1870-1880. Murowany z cegły, otynkowany, na podmurówce z głazów granitowych. Piętrowy pałac wzniesiony na rzucie prostokąta, podpiwniczony, posiada dwupiętrowe wieże po bokach elewacji frontowej – prostokątną od północy i ośmioboczną od południa. Wewnątrz układ dwutraktowy, z sienią mieszczącą pośrodku klatkę schodową. Elewacja zawiera liczne zdobienia – ryzality, taras wsparty na parach filarów i kolumn, balustradę z owalnymi ażurami, zwieńczona kamiennymi kulami. Na piętrze, w tle tarasu znajduje się wgłębny portyk z dwiema kolumnami tokańskimi, a powyżej – trójlistny wgłębny tympanon, który wypełnia stiukowa dekoracja festonowa. Wszystkie elewacje pokryte są boniowaniem w tynku. Całości dopełnia ozdobione sterczynami w formie pozornych wieżyczek zwieńczenie korpusu i wież, a także attyka z krenelażem. W okresie międzywojennym pałac należał do rodziny Haberów. Marian Haber posiadał bogaty zbiór autografów. Przed II wojną światową pałac został sprzedany kurii biskupiej w Gnieźnie i służył jako dom dla emerytowanych księży, a w czasie okupacji – Hitlerjugend schule. Obecnie w pałacu znajduje się Dom Dziecka Caritas Archidiecezji Gnieźnieńskiej.

W Kołdrąbii znajduje się również kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela. Parafia została erygowana w pocz. wieku XIII, z fundacji królewskiej. Zmiana wezwania kościoła nastąpiła w 1520 roku (z kościoła p.w. św. Idziego). Poprzedni, drewniany kościół spłonął w 1889 roku. Obecny wybudowano w latach 1891-1893 w stylu neogotyckim. Jest to obiekt murowany z cegły, jednonawowy, z wydzielonym prezbiterium i wieżą. Z zabytków ruchomych godnych wspomnienia należy krucyfiks ludowy z XIX wieku oraz bogato trybowana, zdobiona półszlachetnymi kamieniami neobarokowa monstrancja (poł. XIX w.).

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- kościół - wpis do rejestru zabytków nr A/799 (A/266/1),
- poczta,
- budynek mieszkalny nr 2,

- plebania,
- budynek mieszkalny nr 5,
- pałac - wpis do rejestru zabytków nr A/1017 (A/292/1),
- pozostałości parku,
- oficyna,
- budynek mieszkalny nr 12,
- remiza strażacka,
- szkoła z budynkiem gospodarczym,
- grobowiec,
- pomnik ku czci powstańców wielkopolskich,
- stanowisko archeologiczne - grodzisko wczesnośredniowieczne (wpis do rejestru zabytków nr C/89).

LASKOWO

Wieś wzmiankowana już w 1521 roku. W XVIII wieku dobra stanowiły własność Chłapowskich, od 1797-1892 von Schwichów, a od 1892 – rodziny Winwtał.

Gdy właścicielem dóbr w XIX wieku był Stanisław Sokolnicki, zbudowano w stylu klasycystycznym dwór (ok. 1810 roku), który możemy podziwiać do dzisiaj. Obiekt jest zwrócony frontem ku południu, murowany z głazów granitowych. Posiada ceglane obramienia i narożniki. Zabiegiem ożywiającym fakturę murów było wtopienie drobnych kamyków w zaprawę. Na elewacji ozdobę stanowią tynkowane pilastry, dźwigające wydatny gzyms koronujący. Dwór jest parterowy, o dwutraktowym układzie wewnątrz. Posiada mansardowy dach z naczółkami, tzw. polski, pokryty dachówką. We wnętrzach zachowała się fragmentarycznie stolarka drzwiowa. W kilku oknach piwnicznych znajdują się kraty kowalskie z zadziorami. Dwór stoi na granicy 3-hektarowego parku, gdzie zachowała się stuletnia aleja lipowo-grabowa prowadząca od dworu do kościoła.

Zabytkowy kościół ewangelicki, zbudowany został w latach 1895-1896 w stylu neogotyckim z czerwonej cegły. Obecnie jest użytkowany jako kościół filialny p.w. św. Andrzeja Apostoła.

W miejscowości zachowały się budynki szkół (powszechnej i ewangelickiej) z końca XIX wieku.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- dwór - wpis do rejestru zabytków nr A/1073 (A/425/1-2),
- park krajobrazowy - wpis do rejestru zabytków nr A/1073 (A/425/1-2),
- kościół ewangelicki,
- budynek mieszkalny nr 2,
- budynek mieszkalny nr 6,
- szkoła ewangelicka,
- szkoła z budynkiem gospodarczym.

MINISZEWO

Wieś położona na południowy wschód od Janowca Wielkopolskiego. W XIX wieku należała do parafii Łopiennie, mieszkało w niej 148 mieszkańców, w 14 domach. Do dziś w Miniszewie zachował się dwór i skromna zabudowa z początku XX wieku. Przy drodze z Miniszewa do Sarbinowa stoi figura Serca Jezusowego z 1946 roku, ufundowana przez dawnego właściciela okolicznych ziem, Antoniego Janke. W skład miejscowości wchodzi także wieś Kwasuty, położona pomiędzy Miniszewem a Sarbinowem Drugim. W XIX wieku zamieszkiwało ją 97 mieszkańców w 10 domach. Do dziś zachowały się jedynie w dwa budynki mieszkalne o charakterze zabytkowym - z początku XX wieku.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- dwór,
- budynek mieszkalny nr 6,
- kapliczka,
- budynek mieszkalny nr 19,
- budynek mieszkalny nr 20 z budynkiem gospodarczym.

OBIECANOWO

Zgodnie z przekazami ustnymi, nazwa wsi pochodzi od imienia legendarnego Obiecana. Pierwsza pisana wzmianka o wsi pochodzi z 1298 roku. Wtedy to właśnie Władysław Łokietek zamienił Żerniki z przyległymi Obieczanowem i Sękoradami na Komorowo. Pierwsi wymieniani w dokumentach właściciele Obiecanowa to między innymi: Żernicy, w XVII wieku – Felicjan Zakrzewski, Krzywosądczy, Chociszewscy, Jan Nepomucen Chrzanowski. W 1877 roku Obiecanowo przeszło w ręce niemieckie i stanowiło własność Philippa Jacoba. W tamtych czasach majątek był naprawdę imponujący: 547, 54 hektarów ogółem, w tym: 514,96 ha pól uprawnych, 20 ha łąk, 12 ha nieużytków i 0,5 ha wód. Około 1916 roku, dobra ponownie stały się własnością polską. Inicjały B.B. pojawiające się na datownikach (kartuszach - elementach ozdobnych znajdujących się na niektórych budynkach we wsi), należały do Bolesława Brodnickiego. W rękach jego i jego synów majątek

utrzymał się aż do II wojny światowej. Czasie wojny zarządzany był przez Niemca. Po 1945 roku grunty i zabudowania zostały rozparcelowane i w pierwszej kolejności przydzielone robotnikom folwarcznym.

Niestety, nie zachował się dwór, który uległ zniszczeniu w 1945 roku. Rządówka – popularnie zwana przez mieszkańców „pałacem” pochodzi najprawdopodobniej z końca XIX wieku, przebudowana około 1916 roku. Inne pozostałe po majątku budynki zostały wybudowane w tym samym okresie, a więc ok. 1875 roku i są to: stajnia z wozownią, kurnik, szopa (przynależne do domu nr 9), dawna owczarnia (obecnie dom mieszkalny nr 4), kuźnia (obecnie dom mieszkalny nr 11). Pozostałe zabytkowe budynki powstały w okresie 1916-1919 i stanowią ciekawą historycznie zabudowę kolonii mieszkalnej robotników folwarcznych (domy o numerach: 2, 3, 5, 6, 7).

Park dworsko-folwarczny, założony w stylu krajobrazowym, powstał w połowie XIX wieku. Zachowane okazy starodrzewu to przede wszystkim dęby, buki, kasztanowce. Dwa z nich są pomnikami przyrody, reprezentującymi gatunki - dąb szypułkowy i jesion wyniosły. Główna brama do parku została odrestaurowana w latach 2011-2012. Ze źródeł wiadomo, że pomiędzy dwoma murowanymi słupkami bramnymi, znajdowały się drewniane ażurowe skrzydła, wypełnione wąskimi sztachetami. Wspaniałą ozdobą bramy są stojące na słupkach wazony z dekoracjami w formie kiści winogron i liści akantu, które w 2012 roku powróciły na swoje dawne miejsce. W północno-zachodnim narożniku parku, nad ciekim wodnym o wdzięcznej nazwie Lutomia, znajduje się cokół z napisem „Synu, w prostocie serca swego szukaj mię zawsze” autorstwa św. Tomasza z Kempis i data „1917”. Napis ten został wykorzystany przy wnoszeniu obecnej figury przydrożnej. Cokół w parku również został odrestaurowany. Zgodnie z informacjami, stała na nim figura Chrystusa.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- oficyna, rządówka,
- budynek mieszkalny dla pracowników folwarcznych, nr 3,
- budynek mieszkalny dla pracowników folwarcznych, nr 6,
- budynek mieszkalny dla pracowników folwarcznych, nr 7,
- kuźnia,
- budynki gospodarcze,
- ogrodzenie z bramą,
- kapliczka,
- park dworski – krajobrazowy.

OŚNO

Miejscowość położona na południowy wschód od Janowca Wielkopolskiego. Za wsią, przy drodze Ośno-Sokolniki znajduje się grodzisko wczesnośredniowieczne z zachowanymi wałami, zwane „starym okopem”. W źródłach pisanych miejscowość notowana był w 1463 roku. W 1580 roku Ośno należało do Jabłkowskich i Kozielskich, a w 1620 roku do Mikołaja Latałskiego. W 1771 roku właścicielem starostwa ośnickiego był Józef Skórzewski, kasztelan przemęcki. Później wieś trafiła w ręce Moszczeńskich. Pod koniec XIX wieku w Ośnie mieszkało 129 mieszkańców, którzy zamieszkiwali 10 domów. W miejscowości zachował się murowany dwór z początków XX wieku, domy mieszkalne z końca XIX i początku XX wieku oraz szkoła z przełomu XIX i XX wieku.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- dwór,
- remiza strażacka,
- budynek mieszkalny nr 7,
- budynek mieszkalny nr 8,
- budynek mieszkalny nr 13,
- szkoła,
- stanowisko archeologiczne – grodzisko wczesnośredniowieczne (wpis do rejestru zabytków nr C/120).

POSŁUGOWO

Wieś położona na wschód od Janowca Wielkopolskiego. Pierwsze źródła pisane wymieniają Posługowo w 1378 roku, kiedy to połowę wsi odziedziczył Przeclaw z Welny. W 1618 roku połowa wsi należała do Sebastjana Turzyńskiego, druga natomiast do Magielony Starołęckiej. Około 1793 roku Posługowo wchodziło w skład dóbr Janowiec i należało do Leona Moszczeńskiego. W miejscowości zachowały się budynki mieszkalne z końca XIX i I połowy XX wieku.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- szkoła
- budynek mieszkalny nr 6,
- budynek mieszkalny nr 10,
- budynek mieszkalny nr 14,

- budynek mieszkalny nr 15.
POŚLUGÓWKO

Wieś położona przy drodze Janowiec Wielkopolskiego- Kołdrab. Źródła pisane podają, że w XVI wieku Poślugówko „leżało pustami”. Pod koniec XIX wieku w miejscowości mieszkały 54 osoby w 4 domach. Na początku XX wieku miejscowość występuje jako folwark. Do dziś we wsi zachowały się budynki mieszkalne z początku XX wieku.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- budynek mieszkalny nr 30,
- budynek mieszkalny nr 33,
- budynek mieszkalny nr 35.

PUZDROWIEC

Wieś położona na północny - zachód od Janowca Wielkopolskiego, przy drodze z Brudzynia do Gruntowic. Wzmiankowana po raz pierwszy w źródłach w 1444 roku. W 1620 roku należała do trzech właścicieli: Janowskiego, Wybranowskiego i Kotarbińskiego. Pod koniec XVIII wieku Puzdrowiec należał do Aleksandra Moszczyńskiego, właściciela dóbr stępushowskich i pobliskiego Brudzynia. W miejscowości zachował się dwór parterowy, murowany z 1915 roku, z oficynami, dziś silnie przekształcony. Z dawnego folwarku pozostał jeden budynek gospodarczy.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- dwór,
- budynek gospodarczy.

SARBINOWO DRUGIE

Osada położona przy drodze z Janowca Wielkopolskiego do Recza. W XIV wieku należała do biskupów gnieźnieńskich. W 1618 roku właścicielem wsi był Jan Splawski, później pod koniec XVIII wieku rodzina Krzyżanowskich, następnie Howieckich. Pod koniec XIX wieku Sarbinowo przeszło w ręce Kazimierza Kowalskiego. Wówczas wieś liczyła 173 mieszkańców, miała własną szkołę i cegielnię. Do dziś zachował się budynek dawnej szkoły, dwór, pozostałości parku i kapliczka wmurowana w ogrodzenie okalające zespół dworski.

Dwór jest murowany, z końca XVIII wieku, przebudowany w II połowie XIX wieku, gruntownie remontowany w 1973 roku. Wzniesiony na planie prostokąta. Złożony jest z dwóch brył – parterowej pokrytej dachem dwuspadowym oraz piętrowej z dachem czterospadowym. W elewacji frontowej, pośrodku, znajduje się wysunięty ganek i fronton zdobiony portykiem kolumnowym. Do dworu prowadzi od bramy podjazd otaczający kolisty trawnik. Wokół zachowany częściowo 2-hektarowy park krajobrazowy z XIX wieku. Przy wejździe głównym do zespołu po prawej stronie ogrodzenia znajduje się kapliczka z figurą Matki Boskiej.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- dwór - wpis do rejestru zabytków nr A/1188 (151/A),
- park krajobrazowy - wpis do rejestru zabytków nr A/1188 (151/A),
- kapliczka,
- szkoła.

ŚWIĄTKOWO

Wieś wzmiankowana od XIII wieku. W źródłach z 1356 roku wzmiankowane jako „Sotkowo”, należące do Jana. W 1380 roku jako „Svanfkowo” było w posiadaniu Piotra, skarbnika poznańskiego. W 1577 roku wieś stanowiła własność Chylińskich, od poł. XVIII wieku do pocz. wieku XIX – Godzimirskich (od 1793 roku Walntego Godzimirskiego, kasztelana elbląskiego), a następnie, w pocz. XIX wieku - Brezów.

Świątkowski kościół parafialny p.w. św. Trójcy zbudowany został w XVIII wieku na miejscu dwóch poprzednich: wzmiankowanego w 1450 roku i późniejszego XVI-wiecznego, drewnianego kościoła ufundowanego przez Joannę z Puchałów Chylińską. Obecny kościół pochodzi z XVIII wieku, a staraniem Antoniny Brezy był restaurowany w wieku XIX. Budynek orientowany, drewniany o konstrukcji zrębowej i sumikowo-łatkowej w nawie, z wieżą o konstrukcji słupowo-ramowej. Kościół posiada prezbiterium zamknięte trójbocznie, przy którym znajduje się nawa zbliżona do kwadratu i wieża od strony zachodniej. Wnętrze zostało nakryte stropem płaskim. W kościele przeważa wyposażenie klasycystyczne z pocz. XIX wieku, jedynie część wystroju pochodzi z XVIII wieku (barokowa). Do ciekawszych zabytków ruchomych należą: ołtarz z rzeźbami św. Wawrzyńca i Jana Nepumucena, ołtarze boczne z rzeźbami późnogotyckimi, ambona, chrzcielnica, organy z XIX wieku, kropielnica granitowa, krucyfiks barokowy, monstrancja klasycystyczna, kielichy, w tym barokowy ufundowany przez Ksawerego Łukomskiego. Przy kościele znajduje się cmentarz z nagrobkami z przełomu XIX i XX wieku.

W zespole dworskim z przełomu XIX i XX wieku znajdują się pozostałości parku krajobrazowego z XIX wieku i zabytkowy budynek gorzelni z zabudowaniami z przełomu XIX i XX wieku. W centrum wsi stoi

kapliczka z datami 1878/1946, z figurą NMP. Na cmentarzu parafialnym znajduje się grób powstańca Wiktora Ciężkiego – z pomnikiem wykonanym w piaskowcu z nazwiskami poległych powstańców.

Jedną z najciekawszych form zabudowań w gminie Janowiec Wielkopolski są drewniane domy, stylizowane na góralskie, tzw. „poniatówki” (od nazwiska ówczesnego ministra rolnictwa – Juliusza Poniatowskiego). W związku z reformą rolną, która miała miejsce w dwudziestoleciu międzywojennym, budowano je dla chcących usamodzielnic się osadników. Świątkowskie „poniatówki” powstały w 1935 roku, w efekcie rozparcelowania istniejącego we wsi państwowego folwarku. Domy budowano w konstrukcji skipowej, z dostarczanych z okolic Krakowa gotowych elementów. Domy wyróżniają się malowniczym dachem i gankiem, wewnątrz znajdowała się sień, kuchnia, dwa pokoje, spiżarnia oraz poddasze. W nowo utworzonych zagrodach stały również: stodoła, obora, czasem chlewik – według jednego wzoru. Do dziś zachowała się znaczna liczba tych domów w stanie niemalże niezmienionym, część z nich jest nadal zamieszkiwana.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- kościół parafialny - wpis do rejestru zabytków nr A/869 (AK I 11a/283/33)
- gorzelnia z zabudowaniami gospodarczymi
- budynek mieszkalny nr 14/1 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 15 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 17 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 18 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 19 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 20 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 21 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 22 – tzw. poniatówka,
- chlewik przy poniatówce nr 25,
- budynek mieszkalny nr 26 – tzw. poniatówka – z zabudowaniami gospodarczymi,
- chlewik przy poniatówce nr 29,
- budynek mieszkalny nr 30 – tzw. poniatówka – z zabudowaniami gospodarczymi,
- budynek mieszkalny nr 31 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 33 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 35 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 37 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 39 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 45,
- budynek mieszkalny nr 49 – tzw. poniatówka – z zabudowaniami gospodarczymi,
- budynek mieszkalny nr 50 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 51 – tzw. poniatówka,
- plebania,
- budynek mieszkalny nr 84 – tzw. poniatówka – z zabudowaniami gospodarczymi,
- stodoła przy poniatówce nr 85,
- budynek mieszkalny nr 86 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalny nr 87 – tzw. poniatówka,
- budynek mieszkalno-gospodarczy,
- budynek mieszkalny nr 92 – tzw. poniatówka – z zabudowaniami gospodarczymi,
- budynek mieszkalny nr 98 – tzw. poniatówka,
- grób Wiktora Ciężkiego,
- kapliczka przydrożna,
- park dworski – krajobrazowy - wpis do rejestru zabytków nr A/1317 (174/A).

TONOWO

Wieś położona przy drodze z Rogowa do Żernik, na północno-wschodnim brzegu jeziora Tonowskiego. Po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1480 roku. W latach 1577-1579 miejscowość podzielona była na dwie części, jedna należała do rodziny Świątkowskich, a druga była własnością Milewskiego. W latach 1773-1775 Tonowo należało do Płaczkowskich, a w 1793 roku do Macieja Rynarzewskiego. W roku 1840 wieś odziedziczyli Skrzydlewscy, następnie Zabłoccy (1860 rok), a pod koniec XIX wieku rodzina Szumanów. W opisie majątku w Tonowie z lat 1880-1902 czytamy: „Dwór wraz z wsiami Zębóróg i Żalin tworzy okrąg mający 16 domów z 240 mieszkańcami i 868 hektarów powierzchni. We dworze znajduje się olejarnia, owczarnia zarodowa i chów bydła holenderskiego oraz wiatrak”. Pozostałości drewnianego wiatraka koźlaka z przełomu XIX i XX wieku widoczne są do dzisiaj w postaci niewielkiej góry znajdującej się na początku miejscowości, po lewej stronie przy drodze Żerniki - Tonowo. W opisie znajdujemy także informacje

o prowadzonych w XIX wieku na terenie wsi wykopaliskach archeologicznych, których rezultaty prezentowane były w siedzibie poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Do dziś w Tonowie zachował się dwór z zabytkowym parkiem i pozostałościami folwarku. Dwór klasycystyczny zbudowano w II ćw. XIX wieku na wcześniejszych fundamentach, a następnie rozbudowano w 1913 roku – dobudowując oficynę. W trakcie adaptacji obiektu na Dom Pomocy Społecznej w 1990 roku, wyburzono skrzydło południowo - wschodnie. Budynek murowany i tynkowany, parterowy z dwukondygnacyjną częścią zryzalitowaną częścią środkową, częściowo podpiwniczony. Jego środkowy ryzalit od frontu zwieńczony jest trójkątnym naczółkiem, w przyziemiu arkadowy wgłębny portyk, poprzedzony schodami. Część środkowa nakryta została dwuspadowym dachem, a boczne trójspadowymi.

Przy dworze znajduje się blisko 6-hektarowy park z I połowy XIX wieku, z nielicznym starodrzewem, który reprezentują głównie jesiony, lipy, klony oraz robinie akacjowe. Park schodzi łagodną skarpią do jeziora Tonowskiego.

Za miejscowością, przy drodze do Żalina znajduje się cmentarz ewangelicki z zachowaną aleją lipową (14 szt.) i pomnikiem centralnym – kapliczką, wykonaną z piaskowca, z datą 1908.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- dwór - wpis do rejestru zabytków nr A/1062 (A/456/1-2),
- park krajobrazowy - wpis do rejestru zabytków nr A/1062 (A/456/1-2),
- kapliczka przydrożna,
- cmentarz ewangelicki.

WEŁNA

Wieś leżąca na lewym brzegu rzeki Wełna, na północny wschód od Janowca Wielkopolskiego. Wzmiankowana już w 1239 roku, kiedy to Władysław Odonicz zamienił wsie Leśniewo i Pierzyska właśnie na Wełne. W 1558 roku wieś odgraniczono od Janowca i Posługowa. Pod koniec XVIII wieku Wełna należała do Józefa Koszkowskiego, dziedzica z Żernik. Pod koniec XIX wieku wieś obejmowała 286 hektarów, mieszkało w niej 160 osób w 14 domach.

Do dziś w Wełnie zachowały się dwa budynki mieszkalne z końca XIX wieku oraz cmentarz ewangelicki położony za gospodarstwem nr 5, z zachowanymi częściowo nagrobkami i słupkiem bramy.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- budynek mieszkalny nr 5,
- budynek mieszkalny nr 12,
- cmentarz ewangelicki.

WŁOSZANOWO

Pozostałością czasów świetności tej wsi jest dwór klasycystyczny z pocz. XX wieku, przebudowywany i rozbudowywany, towarzysząca mu rządówka, a także znajdujący się wśród budynków folwarcznych spichlerz, charakterystyczny dla folwarków II poł. XIX w. Jest to półtorakondygnacyjny budynek - murowany, nieotynkowany, na planie prostokąta z dwuspadowym dachem.

Uzupełnieniem układu zabudowy miejscowości jest kolonia mieszkalna z pocz. XX wieku. W jej skład wchodzi 8 domów zbudowanych według podobnego wzorca, charakterystycznego dla zabudowy małomiasteczkowej i wiejskiej Tego typu murowane budynki mieszkalne wznoszone były dla pracowników i właścicieli niewielkich gospodarstw rolnych. Niektórym domom towarzyszą do dziś istniejące zabudowania gospodarcze.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- dwór,
- rządówka,
- spichlerz - wpis do rejestru zabytków nr A/1150 (150/A),
- budynek mieszkalny nr 14 z budynkiem gospodarczym,
- budynek mieszkalny nr 15 z budynkiem gospodarczym,
- budynek mieszkalny nr 16 z budynkiem gospodarczym,
- budynek mieszkalny nr 17 z budynkiem gospodarczym,
- budynek mieszkalny nr 18,
- budynek mieszkalny nr 19 z budynkiem gospodarczym,
- budynek mieszkalny nr 20 z budynkiem gospodarczym,
- budynek mieszkalny nr 21/22.

WYBRANOWO

Wieś położona na zachód od Janowca Wielkopolskiego. Pierwsze informacje o miejscowości pochodzą z 1523 roku. W 1525 roku jako urodzony w Wybranowie podaje się rotmistrz Wawrzyniec Wybranowski Poraj, burgrabia malborski. W 1753 roku wieś należy do Ludwika z Wybranowa-Koźmińskiej, następnie do

Antoniego Łackiego z Radogoszczy. W XIX wieku Wybranowo zajmowało powierzchnię 284 hektarów, przy 196 mieszkańcach i 23 domach. Pod koniec XIX wieku we wsi były dwie szkoły - ewangelicka i katolicka. Do dziś zachował się budynek szkoły z początku XX wieku, w której w latach 30. XX wieku uczył Marian Grobelny, późniejszy oficer Armii Krajowej.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- szkoła,
- budynek gospodarczy przy nr 7,
- budynek mieszkalny nr 8,
- budynek mieszkalny ze sklepem.

ZRAZIM

Wieś położona na północny wschód od Janowca Wielkopolskiego, po raz pierwszy wzmiankowana w 1239 roku. Najstarszą częścią miejscowości jest osada młyńska położona na prawym brzegu Welny, przy drodze z Janowca do Żernik. Do dziś zachowany jest budynek młyna z końca XIX wieku. Pod koniec XIX wieku w Zrazimiu (pomiędzy Zrazim-młyn a Żernikami) powstał kompleks obiektów, w skład którego wchodziły: kościół ewangelicki, pastorówka, szkoła z zabudowaniami oraz kolonia mieszkalna. Obiekty te zbudowano z czerwonej cegły w stylu neogotyckim. Kościół neogotycki pochodzi z 1892 roku, ceglany, jednonawowy ze strzelistą kwadratową wieżą od frontu z dachem namiotowym. Został dachem dwuspadowym i grafitową dachówką. Posiada krótkie prezbiterium, zamknięte prosto. Szersza nawa jest prostokątna, na zewnątrz oszkarpowana. Do dnia dzisiejszego większość obiektów zachowała się w niezmiennym stanie. W pobliżu kompleksu znajduje się cmentarz ewangelicki.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- budynek mieszkalny nr 14,
- budynek mieszkalny nr 15,
- budynek mieszkalny nr 16,
- budynek mieszkalny nr 17 z budynkiem gospodarczym,
- budynek mieszkalny nr 18,
- budynek mieszkalny nr 19,
- pastorówka z budynkiem gospodarczym - wpis do rejestru zabytków nr A/876 (A/479/1-3),
- kościół ewangelicki - wpis do rejestru zabytków nr A/876 (A/479/1-3),
- pozostałości parku - wpis do rejestru zabytków nr A/876 (A/479/1-3),
- szkoła z zabudowaniami gospodarczymi,
- młyn,
- cmentarz ewangelicki.

ŻERNIKI

Wieś, a dawniej miasto, leży nad rzeką Welną, w pobliżu jeziora Tonowskiego, przy drodze ze Żnina do Janowca Wielkopolskiego. Już w 1136 roku wzmiankowane były jako osada – posiadłość należąca do arcybiskupów gnieźnieńskich, a następnie własność książęca. Od roku 1298 przynależały do Mikołaja Jankowicza, który lokował tu miasto. Od XVII wieku Żerniki należały do rodziny Padniewskich. W czasie wojen szwedzkich w latach 1655 – 60 zostały znacznie zniszczone. Począwszy od roku 1840 miasto było własnością Osten-Sachen, Wincentego Sobierajskiego, a następnie Marii Bnińskiej. Utraciło prawa miejskie w 1849 roku. Do dziś zachował się kwadratowy rynek na skrzyżowaniu dróg, ze wsch. na zach. i z pn. na pd. oraz zabudowa o charakterze wiejskim z XIX i XX wieku.

W Żernikach znajduje się kościół par. p.w. Narodzenia NPM. Parafię erygowano w końcu wieku XIII (Dryjowie) i wybudowano kościół, w XV wieku określany jako „stary”, a obecny kościół wzniesiono zapewne w II poł. wieku XV. Po zniszczeniach w okresie wojen szwedzkich, kościół odbudowano i przekształcono (II poł. XVII wieku). Został gruntownie odnowiony w 1869 i 1925 roku. Obiekt orientowany, murowany z cegły, a w strefie cokołu – z głazów narzutowych. Reprezentuje styl gotycki, częściowo zbarokizowany. Chór muzyczny jest drewniany, późnoklasycystyczny z poł. XIX wieku, wspiera się na dwóch kolumnach i dwóch półkolumnach w typie jońskim. Posiada okna o łuku ostrym. Od południa znajduje się neogotycka kruchta. Szczyt zachodni cechują formy barokowe. Wnętrze przykrywa strop płaski. Wystrój kościoła pochodzi I i II poł. XVII wieku. Ołtarz główny jest późnomanierystyczny (II ćw. XVII wieku) z parami kolumn bogato zdobionych z główkami aniołków. Część środkowa ołtarza nieco wyższa, z płaskorzeźbą Koronacji NPM i z grupą apostołów nad otwartym grobem. Dwa boczne ołtarze rokokowo-klasycystyczne z I poł. XIX wieku i z obrazami z II poł. wieku XIX. Ambona reprezentuje styl późnomanierystyczny (II ćw. XVII w.) z bogato zdobionym korpusem (rzeźby Chrystusa i czterech apostołów w niszach) i baldachimem z przełomu XVIII i XIX wieku. W kościele znajduje się drewniana, późnogotycka chrzcielnica z przełomu wieków XV i XVI. Zdobí ją ornament sznurowy, roślinny i ozdobne litery. Późnorenansowa pokrywę (przełom XVI

XVII wieku) zdobią płaskorzeźby puttów i uskrzydłonych główek. Na wyposażeniu kościoła znajdują się także: bogato trybowany, z główkami aniołków i Arma Christi na koszyczku kielich barokowy z końca XVII wieku, barokowy lichtarz na paschał z pocz. wieku XVIII, dwa srebrne lichtarze z 1874 roku, klasycystyczna monstrancja z I poł. XIX wieku, a także złoty ornat z I poł. XIX wieku. W kościele znajduje się wiele rzeźb: późnogotycki Chrystus Frasobliwy (XVI wiek), gotycyzujące płaskorzeźbione popiersia NPM i św. Elżbiety (I poł. XVIII wieku), kamienne, polichromowane, z motywem czaszki, piszczeli i kosy epitafium gen. Jana Święcickiego (zm. w 1813 roku). Godnymi uwagi są kamienne płyty nagrobne z inskrypcjami: dwóch żon Augustyna Skrzydlewskiego – Honoraty z Rynarzewskich i Józefy z Czachórkich, Eleonory Zabłockiej, Erazma Zabłockiego oraz ks. Adolfa Paluszyńskiego (miejscowego proboszcza) znajdujące się na zewnątrz na ścianach kościoła. Pochodzą z I i II poł. XIX wieku. Przy kościele znajduje się drewniana dzwonnica z wieku XIX o konstrukcji słupowo-ramowej. Oszalowana, stoi na podmurówce kamiennej, a nakryta została dwuspadowym dachem. W jej ścianach wsch. i zach. znajdują się po trzy arkadki o ozdobnym wykończeniu, obecnie zaszalowane.

Na cmentarzu parafialnym znajduje się kaplica grobowa rodziny Czajkowskich (w niektórych opracowaniach – Szumanów) z I poł. XX wieku.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- kościół parafialny - wpis do rejestru zabytków nr A/870 (AK-I-11a/284/33),
- dzwonnica,
- budynek mieszkalny nr 3,
- budynek mieszkalny nr 7,
- budynek mieszkalny nr 20,
- budynek mieszkalny nr 21,
- kapliczka przydrożna,
- plebania,
- szkoła z budynkami gospodarczymi,
- dwór,
- biurowiec POM,
- grobowiec rodziny Czajkowskich,
- grobowiec rodziny Grzybowski.

ŻUŻOŁY

Miejscowość ta położona jest na północny wschód od Janowca Wielkopolskiego. Wieś włościańska, do XIX wieku występowała pod nazwą Wiesensee, w 1871 roku została przemianowana na Żużoły.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków:

- budynek mieszkalny nr 13,
- budynek gospodarczy przy nr 14.

6. Postulaty konserwatorskie dotyczące opieki nad zabytkami nieruchomymi.

Najważniejszym postulatem konserwatorskim jest zachowanie w największej ilości oryginalnej substancji zabytkowej w obiekcie. Przy remontach należy pamiętać o pozostawieniu pierwotnej bryły budynku, zachowaniu oryginalnego kształtu dachu i jego pokrycia oraz zachowaniu dawnej formy elewacji (gzymsy, opaski okienne i drzwiowe, boniowanie, itp.). Należy zachować jak największą ilość oryginalnych stolarek okiennych i drzwiowych – szczególnie w elewacjach zewnętrznych. Planowane remonty należy uzgadniać z WKZ.

W przypadku planowania inwestycyjnego należy bezwzględnie stosować się do zaleceń wynikających ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Janowiec Wielkopolski, w którym wykazane są wytyczne do poszczególnych stref ochrony:

W strefie pełnej ochrony konserwatorskiej „A” nakazuje się:

- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych zabudowy kształtujących sylwetę zespołu,
- zachowanie rozplanowania ulic i placów z zachowaniem historycznych linii zabudowy, wysokości i proporcji budynków oraz geometrii dachów,
- zachowanie charakteru wnętrza urbanistycznych,
- zachowanie historycznego podziału działek, ewentualnie nawiązanie do dawnych podziałów,
- zachowanie zabudowy historycznej i jej konsekwencja rewaloryzacja,
- zachowanie towarzyszącej, historycznej zieleni komponowanej,
- dostosowanie nowej, wprowadzanej w obszarze zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie sytuacji, skali i bryły,
- usuwanie obiektów dysharmonizujących,

- dostosowanie współczesnej funkcji do wartości zespołu zabytkowego przez nawiązanie do historycznego programu mieszkaniowo – usługowego i eliminacji funkcji uciążliwych,
- wprowadzanie elementów reklamy wizualnej jedynie w miejscach dopuszczalnych przez WKZ,
- prowadzenie badań archeologicznych wyprzedzających działalność inwestycyjną, jeśli wymagają tego przepisy odrębne.

W strefie ochrony konserwatorskiej „B” nakazuje się:

- zachowanie klimatu odrębnych zespołów przestrzennych,
- zachowanie środowiska urbanistycznego i ruralistycznego z jego historycznymi elementami tj. układ ulic, linie zabudowy, proporcje gabarytów i wysokość zabudowy,
- zachowanie historycznego podziału działek, ewentualnie nawiązanie do dawnych podziałów,
- zachowanie historycznej zabudowy,
- zachowanie kompozycji i układów zieleni historycznej, parków i cmentarzy,
- uczytelnienie granic i odpowiednie zagospodarowanie cmentarzy ewangelickich i żydowskiego,
- dostosowanie nowej, wprowadzanej w obszarze zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej,
- usuwanie obiektów dysharmonizujących.

W strefie ochrony ekspozycji i krajobrazu „E i K”:

- zakazuje się lokalizowania dominant widokowych,
- nakazuje się zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołu,
- nakazuje się zachowanie indywidualnej sylwety zespołu,
- nakazuje się zachowanie historycznych relacji przestrzennych,
- nakazuje się ustalenie nieprzekraczalnych gabarytów i wysokości nowo wprowadzanej zabudowy.

W strefie ścisłej ochrony archeologicznej „AW”:

- zakazuje się prowadzenia wszelkiej działalności budowlanej, nie związanej bezpośrednio z rewaloryzacją tych terenów,
- nakazuje się ekspozycję zachowanych obiektów zabytkowych w terenie, względnie zaznaczenie ich śladów,
- nakazuje się pozostawienie terenów jako otwartych, pełniących funkcje muzealne.

(źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Janowiec Wielkopolski, s. 62-64, opracowany przez: Jagabudex-Projekt, autorstwa: M. Piernikowski, A. Jagucki, S. Jaszczura, H. Wachowiak).

CZĘŚĆ III.

Założenia programowe opieki nad zabytkami

1. Szanse i zagrożenia dla środowiska kulturowego:

a) szanse:

- dogodne położenie geograficzne w regionie historycznych Pałuk,
- walory przyrodnicze rzeki Wełny,
- walory turystyczno-rekreacyjne Jeziora Kołdrąbskiego,
- bliskość ważnych punktów turystycznych (Żnin, Biskupin, Gniezno),
- wsparcie lokalnej grupy działania Stowarzyszenie „Dolina Wełny”,
- dostępność obiektów kulturalnych i sportowych (miasto Janowiec),
- przebieganie przez teren Gminy szlaków turystycznych:
 - rowerowych (czerwony-Janowiecki, niebieski-Czterech Gmin),
 - pieszych (żółty-im. Hipolita Cegielskiego i zielony-Nad Wełną),
 - motorowych (Szlak Pałuckich Kościołów),

b) zagrożenia:

- brak dróg o wyższej randze i lepszej jakości, przez teren gminy przebiega tylko jedna droga wojewódzka,
- brak czynnej linii kolejowej,
- brak rozwiniętej sieci agroturystycznej,
- niedostateczne finansowanie promocji i konserwacji obiektów zabytkowych.

2. Priorytety Programu.

- a) rewitalizacja dziedzictwa kulturowego – wzrost atrakcyjności gminy, przejawiający się w rozwoju turystyki, sieci agroturystycznej, inwestycji związanych z wypoczynkiem,
- b) ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego – poprawienie wizerunku gminy (dbanie o zabytki) i rozwój obszarów wiejskich – aktywizacja lokalnej społeczności,

c) badania i dokumentacja dziedzictwa kulturowego – publikacje dotyczące zabytków i promocja gminy – wzrost świadomości i przynależności lokalnej społeczności.

3. Kierunki Programu (perspektywa wieloletnia).

a) utworzenie ścieżki turystycznej Żnin-Janowiec Wielkopolski. Celem projektu jest promocja miasta i gminy Janowiec, poprzez turystykę, przy wykorzystaniu zabytków znajdujących się na trasie. Skorzystać należy z dużego ruchu turystycznego (Żnin, Biskupin) i zachęcenie do odwiedzenia miasta Janowca. Ścieżka turystyczna powinna przebiegać drogą powiatową Żnin-Janowiec Wielkopolski, przez wsie: Cerekwica, Uścikowo, Świątkowo, Żerniki, Zrazim. Promocja (w formie folderów) powinna zaczynać się w Żninie i Biskupinie. Ważnym elementem jest także promocja ścieżki na stronach internetowych Starostwa Powiatowego w Żninie, Gminy Janowiec Wielkopolski i lokalnych muzeów.

Realizacja przeprowadzona powinna być wspólnie z Gminą Żnin, celem promocji miejscowości położonych w zasięgu działania gminy. Liczne atrakcje turystyczne spowodują że droga do Janowca Wielkopolskiego będzie ciekawsza i przyjemniejsza. Rozwój ścieżki turystycznej należy poprowadzić w dwóch etapach.

Przebieg ścieżki Żnin-Janowiec Wielkopolski, z uwzględnieniem atrakcji – obiektów zabytkowych (I etap):
Żnin – początek trasy

Cerekwica

- kościół parafialny z końca XIX wieku
- pałac eklektyczny z XIX wieku

Uścikowo

- pałac eklektyczny z XIX wieku

Świątkowo

- kościół drewniany z XVIII wieku
- park dworski z pocz. XX wieku
- park kulturowy „Poniatówki Świątkowskie”

Żerniki

- kościół gotycki z XV wieku

Zrazim

- zespół kościoła neogotyckiego z końca XIX wieku
- cmentarz ewangelicki z końca XIX wieku
- Janowiec Wlkp.
- zespół urbanistyczny (rynek – obecnie pl. Wolności wraz z ulicami przyległymi)
- kościół p. w. św. Mikołaja
- kaplica p. w. św. Barbary
- zespół dworca kolejowego z końca XIX wieku
- ratusz i poczta z pocz. XX wieku.

Przebieg ścieżki Żnin-Janowiec Wielkopolski (II etap): przebieg trasy ten sam, z przedłużeniem o miejscowości:

Obiecanowo

- park z końca XIX wieku (miejsce wypoczynku)
- Kołdrąb (turystyka i wypoczynek)
- pałac neogotycki z końca XIX wieku
- kościół neogotycki z końca XIX wieku
- grodzisko wczesnośredniowieczne,
- walory przyrodnicze Jeziora Kołdrąbskiego,

b) przejęcie (kupno/dzierżawa/użytkowanie) jednej z „poniatówek”, położonej na terenie parku kulturowego. Utworzenie mini skansenu (izby pamięci) otwartego w sezonie letnim,

c) mediacje w sprawie uruchomienia połączenia kolejowego Gniezno-Janowiec, z wykorzystaniem i rewitalizacją zabytkowych dworców w Janowcu i Gączu,

d) ochrona zabytków realizowana poprzez:

- kontrole stanu zachowania obiektów,
- aktualizacje gminnej ewidencji zabytków,
- wpis do rejestru obiektów o największej wartości,
- dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiekcie wpisanym do rejestru,
- przeprowadzanie bieżących prac konserwatorskich i remontów,
- rewitalizacja zabytkowych obiektów i założeń,

- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem ochrony obiektów zabytkowych,
 - ustalanie kierunków konserwatorskich z WKZ,
 - ochronę dziedzictwa archeologicznego,
- e) promocja obiektów zabytkowych poprzez publikacje, ulotki, broszury i strony internetowe.
4. Zadania programowe na lata 2013-2016.

Założenie urbanistyczne Janowca Wielkopolskiego	
Cel	Rozwiązanie
Uniknięcie dewastacji obiektów.	Bieżąca kontrola stanu zachowania obiektów.
Wyeksponowanie walorów estetycznych zabudowy miejskiej.	Usunięcie szpecących szyldów sklepowych i reklam w nadmiernej ilości i wprowadzenie jednolitych i estetycznie dobranych tablic.
Podniesienie walorów informacyjno-turystycznych.	Przygotowanie i ustawienie tablic informacyjnych przy najważniejszych obiektach.
Stanowiska archeologiczne – grodziska (Gącz, Koldrąb, Ośno)	
Cel	Rozwiązanie
Uniknięcie dewastacji obiektów.	Bieżąca kontrola stanu zachowania obiektów.
Podniesienie walorów informacyjno-turystycznych.	Przygotowanie i ustawienie tablic informacyjnych.
Cmentarze ewangelickie	
Cel	Rozwiązanie
Uniknięcie dewastacji obiektów.	Bieżąca kontrola stanu zachowania obiektów i ich ochrona.
Podniesienie walorów informacyjno-turystycznych.	Przygotowanie i ustawienie tablic informacyjnych.
Zachowanie obiektów.	Bieżąca konserwacja, w przypadku cmentarza w Bielawach wykonanie rekonstrukcji krzyża.
Ruchome i nieruchome zabytki sakralne z terenu gminy	
Cel	Rozwiązanie
Uzyskanie dotacji do prac konserwatorsko-restauratorskich i robót budowlanych ze środków zewnętrznych (dotacji).	Pomoc przy wypełnianiu wniosków i przygotowaniu dokumentacji.
Obiecanowo – park	
Cel	Rozwiązanie
Podniesienie walorów turystyczno-wypoczynkowych parku.	Kontynuacja prac konserwatorskich, rewitalizacja założenia i prace pielęgnacyjne przy zabytkowej zieleni.
Domki osadników – tzw. „poniatówki”	
Cel	Rozwiązanie
Przygotowanie projektu i utworzenie parku kulturowego: „Poniatówki Świątkowskie”.	<ul style="list-style-type: none"> - konsultacje społeczne - wybór obiektów - przygotowanie dokumentacji - przygotowanie projektu - utworzenie parku kulturowego.

5. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

Zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane na podstawie następujących instrumentów:

- a) prawnych - wynikających z przepisów ustawowych tj. uchwałach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wykonywanie decyzji administracyjnych,
- b) finansowych tj. korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy unijnych, subwencje, nagrody,

- c) koordynacji tj. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego,
- d) instrumentów społecznych poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi.

CZĘŚĆ IV.

Realizacja i źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

1. Realizacja i monitorowanie działania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Realizacja wyznaczonych celów i zadań Programu będzie monitorowana na bieżąco przez komórkę koordynującą realizację założeń programowych, stanowiąc punkt wyjścia do wprowadzenia niezbędnych i uzasadnionych do niego zmian. Z kolei analiza stopnia realizacji podjętych działań będzie dokonywana w trybie dwuletnim i w formie raportu przedstawiana Radzie Gminy Janowca Wielkopolskiego (zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), co pozwoli na weryfikację przyjętych założeń, jak i ewentualną korektę kierunków działania.

2. Źródła finansowania Programu określone przez gminę Janowiec Wielkopolski.

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określone zostały w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Integralną jej częścią, wynikającą z zapisu art. 80 ust. 1, jest rozporządzenie ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określające szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane

wpisane do rejestru zabytków oraz sposób prowadzenia dokumentacji w tym zakresie (Rozp.Min.Kult. z dnia 10 maja 2004. Dz.U. Nr 124, poz. 1303). Zgodnie z prawnymi zapisami, ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, wiążący się z finansowaniem prac konserwatorskich, restauratorskich, a także robót budowlanych spoczywa posiadaczowi zabytku (na podstawie prawa własności, użytkowania wieczystego czy trwałego zarządu). W przypadku Gminy prowadzenie i finansowanie robót jest jej zadaniem własnym i tego typu działania winny być uwzględnione w planach inwestycyjnych i planowanym budżecie. Gmina dysponuje możliwością finansowania wymienionych prac ze środków publicznych, jak budżet państwa, budżet jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej oraz prywatnych, jak osób fizycznych, osób prawnych, fundacji:

a) udział środków z budżetu gminy:

- na rok 2013 – 15 000 zł,
- na rok 2014 – 20 000 zł,
- na rok 2015 – 25 000 zł,
- na rok 2016 – 30 000 zł,

b) zewnętrzne źródła finansowania:

- Departament Ochrony Zabytków, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego: Dziedzictwo Kultury-priorytet 1-Ochrona zabytków. Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- Fundusz Kościelny przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji – obiekty sakralne wpisane do rejestru zabytków (obiekty sakralne) – remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolację, remonty stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej,
- Urząd Marszałkowski – Departament Kultury – który ma wpisany w działalność dbanie o dobra kultury i podejmowanie działań ochronnych oraz uwzględnianie zadań z zakresu ochrony zabytków w budżecie Województwa Kujawsko-Pomorskiego, w tym zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury oraz wspieranie rozwoju kultury oraz ochrona i racjonalne wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego.

Dotacje udzielane są na wykonywanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Województwa Kujawsko-Pomorskiego, dostępnych publicznie, posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe i znajdujących się w złym stanie technicznym.

Urząd Marszałkowski przeznacza też środki na restaurację zabytków w ramach:

- projektów kluczowych RPO Województwa Kujawsko-Pomorskiego,
- przedsięwzięć ujętych w lokalnych programach rewitalizacji w ramach RPO,
- inwestycji w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- wsparcia z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego,

(źródło: www.kujawsko-pomorskie.pl),

- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu – rewaloryzacja zabytkowych zespołów parkowych,
- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu – dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków,
- Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Dolina Welny”- realizowanie projektów unijnych z programów: „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” dla operacji które odpowiadają warunkom przyznania pomocy w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi”, oraz „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” dla małych projektów, tzw. „Małe projekty”.